

LESSEN IN HET SRANAN VOOR SURINAAMSE KINDEREN

Srananma.
Na tori disi na fu yu nanga yu pikin di de go
na skoro
A fiti fu wome leki bigisma kon
sabi taki a no na kerki wawan sranantongo
bin de na teri
Wan pisi kin a bin de na teri ku na ini skoro
ini Sranan
Un sa gi yu wome pisi historia fa a tori bin
waka.
Now wi l ku wome fasi nanga skoro fu Sranan
tongo kisi wome prebi baka ini skoro
mi sabi taki a no ala sranansma lobi a tori
disi. Son sma abi sijn ete fu din egi tongo
Trawom e bibi taki din pikin e go bin na
baka efu din e tan taki din egi tongo
Un bibi kumasi fure sani keba de trawom
bin teri un
Meki un leki prefuru unsrefi now.
Jesi na tori. Mi angri fu sabi fa un
feni na tori disi

Oorsprong en ontwikkeling van Sranan

Sranan is in Suriname ontstaan tussen 1651 en 1679 door het contact van de slaven met de Engelsen en de taal is verder door de slavenbevolking op de plantages ontwikkeld (Voorhoeve 1983). Sranan was tot 1876 de enige omgangstaal voor slaven, vrijen, inclusief de blanke kolonisten. 1876 is het jaar van de invoering van de algemene leerplicht in Suriname. Vanaf het begin van de Nederlandse overheersing, vanaf 1667, was er een verbod geweest op onderwijs aan slavenkinderen. Er was alleen een school voor kinderen van de

Hollands kolonisten en omstreeks 1760 werd er ook een school opgericht voor vrije Mulatten-kinderen. Op deze scholen was Sranan niet toegestaan. Pas in 1844 kregen de broeders van de Moravische zending toestemming om elementair onderwijs aan slavenkinderen te geven. De voertaal op deze scholen was Sranan, dit in tegenstelling tot de andere scholen waar Sranan verboden was. In het algemeen kan worden gezegd dat het bestaande systeem erop gericht was assimilatie van slaven aan de Nederlandse taal en cultuur tegen te gaan. Juist door deze benadering kregen de slaven de kans om hun eigen taal

en cultuur in de nieuwe situatie te ontwikkelen. In de loop der tijd ontstond er een bloeien-de slavencultuur, waarvan nog steeds elementen terug te vinden zijn in Suriname, in bijvoorbeeld volksverhalen, liederen, toneelstukken en de Winti-cultuur.

Met de invoering van de algemene leerplicht in 1876 ontstond er een totaal nieuwe situatie. Het Nederlands werd vanaf die tijd de officiële landstaal en dus ook de enige schooltaal. Het gevolg van deze maatregel was het verbieden van Sranan als voertaal op de Zendingen- en Missiescholen. Ook de talen van de nieuwe immigranten uit Zuidoost-Azië, van de Chinezen, Hindoestanen en Javanen, vielen onder dezelfde maatregel. Aanvankelijk waren er nog mogelijkheden voor het onderwijs in het Hindi, maar ook die werden na verloop van tijd afgeschaft (zie het artikel van Ashruf in dit nummer). Door de invoering van het Nederlands als officiële taal, kregen de andere talen dan het Nederlands een lage status in de samenleving. Charry e.a. (1983, p. 27) spreken van 'de officiële degradatie van de volkstalen'. Wij merken nog steeds dat de onderdrukking van de eigen talen in gekoloniseerd Suriname een ambivalente houding heeft opgeleverd bij veel mensen uit de Surinaamse samenleving. De praktijk leerde en leert nog steeds dat een goede beheersing van de Nederlandse taal noodzakelijk is voor een goede maatschappelijke positie.

Omstreeks 1945 komt er verzet tegen de assimilatiepolitiek van de Nederlandse overheid in Suriname. 'Papa' Koenders is daarbij een belangrijke figuur geweest: in 1946 laat hij het eerste nummer van *Foetoe-Boi* verschijnen. Het tijdschrift, waarin in het Nederlands én in het Sranan wordt geschreven, is bedoeld om de Creoolse bevolking bewust te maken van de eigen culturele identiteit. De culturele beweging 'Wi egi sani' verbreedde de activiteiten, waardoor het Sranan geleidelijk aan meer status kreeg en het voertuig werd van allerlei culturele uitingen. Ook in het openbare leven werd meer gebruik gemaakt van Sranan, bijvoorbeeld via de radio en op politieke bijeenkomsten. Sranan heeft zich, ondanks de sterke invloed van het Nederlands, dat nog steeds de officiële taal is van Suriname, ontwikkeld tot de lingua-franca van het land.

De invloed en functie van Sranan in Nederland

In de loop van de jaren neemt ook de belangstelling voor Sranan onder Surinamers in Nederland toe. Deze tendens heeft zich vooral in het culturele leven gemanifesteerd. De indruk bestaat echter dat Sranan zich in Nederland op een andere manier ontwikkelt dan in Suriname. Zo ontstaan er onder invloed van de Nederlandse situatie regelmatig nieuwe woorden en uitdrukkingen.

Charry e.a. (1983) onderscheiden een aantal functies van Sranan, die zowel in Suriname als in Nederland van belang zijn. In de eerste plaats heeft Sranan onder de Surinamers in Nederland vooral een functie van *herkenning* en van *gezelligheid*. Het is bekend dat Surinaamse humor eerder in Sranan wordt verteld dan in het Nederlands. Ook de functie van *Fatoe* wordt genoemd. Fatoe heeft betrekking op creatieve taalsituaties met het doel een gezellige sfeer te scheppen en samen te kunnen lachen. Fatoe kan dus gezien worden als het bedrijven van een soort taalkunst.

De schrijvers noemen verder de functie van Sranan voor de oude Surinaamse geschiedenis. Deze oude geschiedenis, vanaf de deportatie uit Afrika, is overgedragen via Sranan en is onverbrekkelijk met deze taal verbonden. Ook in de religie heeft het Sranan een functie. Het feit dat het Sranan de voertaal was in het contact tussen de slaven en de zending is nog terug te vinden bij de Evangelische Broeder Gemeente, waar Sranan soms wordt gebruikt bij kerkdiensten. Ook op de zondagsschool van de Gemeente in Amsterdam Zuid-Oost wordt naast de Nederlandse taal ook het Sranan gebruikt als men aandacht besteedt aan religieuze uitingen, zoals bijvoorbeeld liederen in Sranan.

Er is een toenemende belangstelling voor het Sranan als literaire taal.

Taal en cultuur van Surinaamse kinderen op school

Inleiding

Surinaamse leerlingen krijgen geen onderwijs in eigen taal en cultuur, omdat alleen de officiële taal van het land van herkomst onderwezen mag worden, en in Suriname is dat het Nederlands. Deze zienswijze heeft nog steeds te maken met onze koloniale erfenis, ons

koloniaal verleden, waarbij de groepstalen geen rol hebben gespeeld in het Surinaamse onderwijs. In de laatste jaren merken we dat de bewustwording van het belang van de eigen taal en cultuur in de Surinaamse gemeenschap zich snel ontwikkelt. De discussie over de rol van taal en cultuur van Surinaamse kinderen in het onderwijs is reeds geruime tijd een belangrijk aandachtspunt. In het *Verslag Studiedag: eigen taal en cultuur van Surinaamse kinderen* (1983) wordt een aantal argumenten voor en tegen genoemd.

Voorstanders van OETC voor Surinaamse kinderen stellen dat de kinderen in het huidige onderwijs niets van zichzelf terug vinden. Ze weten weinig over hun eigen culturele achtergrond, en sommigen kennen hun eigen taal nauwelijks. Onderwijs in eigen taal en cultuur kan een bijdrage leveren aan identiteitsversterking, aan het gevoel ergens bij te horen, aan het herkennen van dingen van jezelf bij anderen, het geeft zelfvertrouwen. Het kan voorkomen dat kinderen het gevoel krijgen dat de Surinaamse talen en culturen iets minderwaardigs zijn.

Bezwaren zijn dat OETC weinig nut heeft voor de kinderen aangezien er in het onderwijs met Nederlandse maatstaven gemeten wordt: 'Je moet je steeds blijven aanpassen, want de normen liggen vast.' Ook zouden de kinderen dan de Nederlandse lessen missen. Sommigen vinden dat de verantwoordelijkheid voor het overdragen van de eigen taal en cultuur bij de ouders ligt. En dan is er nog het probleem van de keuze welke talen uit Suriname geleerd moeten worden en om welke culturen het gaat.

De conclusie op de studiedag was dat er meer onderzoek dient plaats te vinden om gestalte te geven aan de inhoud en vorm van taal en cultuur van Surinaamse kinderen op school. In het algemeen vond men dat het monopolie van een 'blank' referentiekader in de school moet worden doorbroken. Gewezen werd op het feit, dat het Nederlandse onderwijs een weerspiegeling moet zijn van de multi-etnische en multi-culturele maatschappij waarin wij thans leven.

Proeflessen voor Surinaamse kinderen

Om een inzicht te krijgen in de mogelijkheden van het gebruik van Sranan in het basisonderwijs en in de houding van leerlingen voerde een Sranan-sprekende extra leerkracht een se-

rie proeflessen uit. Zij gaf de lessen in een vijfde en in een zesde klas. 70% van de leerlingen was van Surinaamse afkomst. Daarnaast zaten er kinderen die in Nederland geboren waren ('witte' kinderen) en kinderen uit onder andere Turkije en Curaçao.

Door middel van de lessenserie werd getracht een eerste antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- kennen kinderen het Sranan Tongo?
- verbinden ze die taal met hun eigen culturele achtergrond?
- hebben ze een positieve houding tegenover deze taal?
- begrijpen ze de inhoud van de verhalen en liedjes?
- kunnen ze die mondeling weergeven (in het Nederlands)?
- kunnen ze verhaaltjes en liedjes in het Sranan interpreteren tegen een Surinaamse achtergrond?

De uitvoering

De leerkracht begon met een klassegesprek over de achtergrond van de Anansi-verhalen; de Afrikaanse oorsprong ervan en de slavernij. Alle Surinaamse kinderen bleken de spin Anansi al te kennen. Ze hadden thuis verhalen over hem gehoord of die in boeken gelezen.

Daarna vertelde ze een verhaal over het Sranan. Tijdens het vertellen was aan de gezichten van veel Surinaamse kinderen af te lezen dat ze het verhaal in grote lijnen konden volgen. Enkele woorden, zoals Gronmama (moeder Aarde) kenden ze niet. De Surinaamse leerlingen vertelden ieder een gedeelte van het verhaal aan de rest van de klas (*in het Nederlands*) omdat er ook kinderen in de groep waren die het Sranan niet verstonden. Ze bleken de essentie van het verhaal goed te kunnen weergeven.

Het volgende programmapunt was het aanleren van een liedje in het Sranan, over een kaaiman. Eerst werd de inhoud van het liedje besproken. De meeste Surinaamse leerlingen kenden de melodie, sommigen ook de tekst. De leerkracht stimuleerde de andere leerlingen om ook mee te zingen. In het begin vonden ze het liedje een beetje vreemd.

Bij het maken van een woordveld over Surinaamse volksverhalen bleek, dat Surinaamse kinderen ook woorden aandroegen uit andere Anansi-verhalen. Een Surinaams meisje noemde de Kantjil-verhalen, die oorspronkelijk uit

Indonesië afkomstig zijn. De niet-Surinaamse leerlingen reproduceerden vooral woorden uit het eerder vertelde verhaal.

Met behulp van de woorden uit het woordveld schreven de leerlingen zelf een Anansi-verhaal. Vooral de Surinaamse leerlingen togen enthousiast aan het werk. Ze lieten hun fantasie de vrije loop.

Tot slot las iedere leerling het gemaakte verhaal voor aan de klas. Enkele van deze verhalen zijn verwerkt tot 'begrijpend-lees-kaarten' met vragen en opdrachten.

Reacties van leerlingen

Surinaamse leerlingen reageerden als volgt:

'Ik vond het leuk, dat het verhaal in het Sranan werd verteld.'

'Het gebeurt haast nooit, ik zou willen dat het vaker gebeurde.'

'Het Sranan klinkt zo leuk, je kunt er meer om lachen en het is mooier.'

Van de andere leerlingen hoorden we:

'Ik vond het vervelend als de kinderen uit Suriname zo lachten, want ik kan er niets van verstaan' (Nederlands meisje).

'Soms kon ik aan het gezicht van de juffrouw zien waar het verhaal over ging' (Chinees meisje).

Evaluatie

De kinderen van Surinaamse oorsprong reageerden positief op het verhaal in het Sranan en herkenden daarin iets van hun eigen cultuur. Dat ze zich aangesproken voelden, bleek ook uit het feit dat ze uit zichzelf met boeken over Suriname, moppen en spreekwoorden in het Sranan aan kwamen.

De lessenserie maakte bij de leerlingen ook veel opmerkingen los rond de relatie Suriname-Nederland, het kolonialisme en het leven in Suriname. Er was helaas geen tijd om wat dieper op deze aspecten in te gaan. De bestaande opvatting, dat Surinaamse kinderen niet zo creatief met taal kunnen omgaan, werd door de navertelde en geschreven verhalen ontkracht.

Alle uitgangsvragen konden positief worden beantwoord. In het nagesprek constateerde de Nederlandse leerkracht, dat hij moeite zou hebben om zo'n lessenserie uit te voeren, al was het alleen maar omdat hij de taal niet spreekt en ook niet begrijpt.

Cursussen en activiteiten buiten schoolverband

In het voorgaande is een binnenschoolse activiteit beschreven, waarin Sranan een rol speelde. Ook in andere settings worden activiteiten ontplooid rond Sranan en de Surinaamse cultuur (waaronder taallessen). De activiteiten zijn vooral gericht op volwassenen. Gezien de reacties van de kinderen tijdens de proeflessen lijkt het mij wenselijk, dat Surinaamse instellingen hun activiteiten met betrekking tot het leren van Sranan ook gaan ontplooiën in de richting van Surinaamse kinderen en jongeren.

Conclusies en aanbevelingen

Bij Surinaamse ouders en leerkrachten leven verschillende ideeën over de wijze waarop de eigen taal van Surinaamse kinderen een plaats zou kunnen krijgen binnen het Nederlandse onderwijs.

Uit de gesprekken die we voerden bleek dat de Surinaamse ouders het belangrijk vinden dat hun kinderen herkenningspunten hebben in het onderwijs, zodat ze hun eigen taal en cultuur niet als minderwaardig (gaan) beschouwen. Tijdens de lessenserie bleek dat de kinderen op de herkenning zeer positief reageerden.

De school moet ervoor zorgen dat ze Surinaamse kinderen de juiste mogelijkheden biedt. Op zijn minst moet er voldoende en geschikt materiaal zijn voor gebruik in de klas en in het documentatiecentrum. Het is belangrijk dat schoolwerkplan en documentatiecentrum op dit gebied worden beoordeeld.

Als Surinaamse leerlingen de basisschool verlaten, moet er de mogelijkheid zijn de taalvaardigheid in de moedertaal verder te ontwikkelen. Een mogelijkheid daartoe is het opnemen van het Sranan als keuzevak in het voortgezet onderwijs.

Literatuur

Voorhoeve, J. 'De oorsprong van het Surinaams' in: Charry, E., G. Koefoed & P. Muysken (red.) 1983 Charry, E., G. Koefoed & P. Muysken (red.) *De talen van Suriname* Muiderberg, Coutinho, 1983
Verslag Studiedag: eigen taal en cultuur van Surinaamse kinderen in het onderwijs Amsterdam, Stichting Landelijke Federatie van Welzijnsorganisaties voor Surinamers, 1983